

Saaristo- ja aluepolitiikan kehittämistarpeet

Valtakunnallinen saaristo-, rannikko- ja vesistöalueiden seminaari 1.-2.6.2015 Suomenlinnassa

Professori Perttu Vartiainen, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

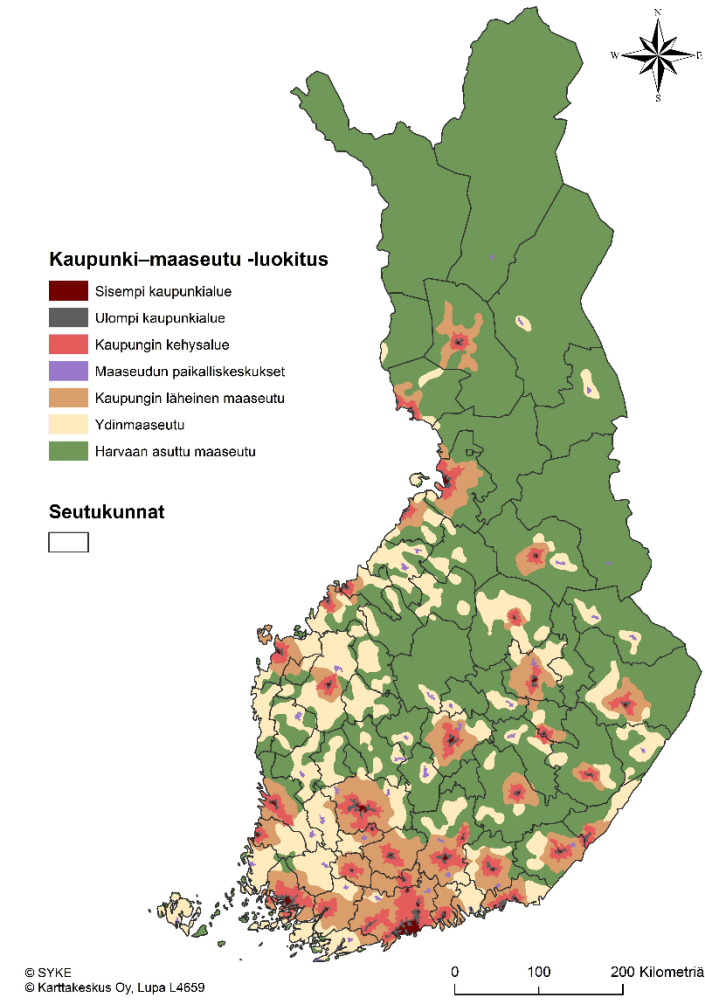
Esityksen juoni

- Lähtökohtanani on Työ- ja elinkeinoministeriölle 19.12.2014 luovutettu selvitysmiesraportti ”Suomi tarvitsee kaupunki- ja maaseutupolitiikkaa” ja siitä nousevat aluekehittämisen muutostarpeet.
- Selvityksen keskeiseksi juonteeksi nousi paikkaperustaisen aluekehittämisen tarve koko Suomen kilpailukyvyn vahvistamisen edellytyksenä.
- Koska selvitysmiesraporttini oli määraimitaltaan rajattu, niin kovin syvälle saaristopolitiikan sisältöihin en siinä voinut paneutua.

Kansallinen aluerakenne

- Helsingin seudun ympärille on syntynyt aina Tampereelle, Lahteen ja Turkuun saakka ulottuva toiminnallinen aluekokonaisuus.
- Sen ulkopuolella vahvaa väestönkasvua on ollut lähinnä yksittäisillä yliopistopaikkakunnilla.
- Keskusseutujen ulkopuolisen Suomen kehityskuva ei ole kauttaaltaan toivoton. Eri puolilla Suomea on esimerkiksi merkittäviä teknologiateollisuuden ja matkailun keskittymiä. Maatilatalous taas on pitkälti palannut niille alueille, joilla sillä on luontaiset ja modernin yhteiskunnan logistiset edellytykset.
- Saaristo-, rannikko- ja vesistöalueet ovat yksi maamme matkailun ja virkistäytymisen vetovoimatekijä.
- Maaseudun (myös saariston) ja pikkukaupunkien ongelmana on ensisijaisesti luonnollisen väestömuutoksen tappiollisuus.

Kaupungin ja maaseudun monimuotoinen kokonaisuus

Kansallinen aluerakenne (jatkoa)

- Kaupunki ja maaseutu muodostavat jatkumon, jossa vain ääripäät eroavat selvästi toisistaan. Useimpien toiminnallisten alueiden sisällä on sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia alueita.
- Saaristo on etenkin äärimuodoissaan vielä selkeästi oma ulottuvuutensa, jota ei ole syytä nähdä vain yhtenä maaseutupolitiikan alalohkona.
- Tärkeä osa saaristoalueista kytkeytyy vahvasti kaupunkien toiminnalliseen alueeseen, mikä ei ole saanut mielestäni riittävästi huomiota perinteisessä, syrjäisyyden ongelmia painottaneessa saaristopolitiikassa.

Aluekehittämisen supistuvat välineet

- Kansallisen aluekehittämisen resurssit ovat supistuneet, jolloin rakenne- ja investointirahastoja hyödyntävien EU-ohjelmien sovittaminen kansallisen politiikan tavoitteisiin on entistä tärkeämpää.
- EU-ohjelmissa on omat rajoitteensa, esimerkiksi maaseudun laajakaistahankkeet eivät pääsääntöisesti voi saada tukea maaseuturahastosta.
- Kaupunkipolitiikan puolella osaamiskeskusohjelman (ja jo aiemmin KOKO-ohjelman) loputtua välittäjäorganisaatioiden kansallinen rooli on heikentynyt.
- Maaseutupolitiikan puolella YTR on muuttunut paljolti vapaaehtoistyöhön/ osallistujien omarahoitukseen perustuvaksi verkosto-organisaatioksi. Lisäksi EU:n maaseuturahastoa hallinnoidaan eri ministeriössä.

Paikkaperustainen aluekehittäminen

- Eurooppalaista aluepoliittista ajattelua on ohjannut viime vuosina **Fabrizio Barcan** (2009) EU:n komissiolle tekemä raportti koheesiopolitiikan uudistamisesta, jonka keskeinen idea on "Place-based development policy" eli paikkaperustainen aluekehittäminen.
 - Maantieteellinen (sosio-kulttuurinen ja institutionaalinen) toimintaympäristö on tärkeä aluekehittämisen edellytys.
 - Heikommin kehittyneiden alueiden kehityspotentiaali jää kansallisen tuen puuttuessa helposti hyödyntämättä.
- Tarvitaan yhtäältä kansallisen politiikan paikallista räätälöintiä ja toisaalta kansallisen politiikan tulee tukea paikallisen kehittämistyön edellytyksiä.

Paikkaperustainen aluekehittäminen (2)

- Paikkaperustainen aluekehittäminen on yhdistävä käsite tarkastelluille kolmelle politiikkalohkolle (kaupunki-, maaseutu- ja saaristopolitiikalle), joita kaikkia yhdistää myös poikkihallinnollinen lähestymistapa.
 - Hallinnollisesti ne muodostavat kansallisen, EU:n rakenne- ja investointiohjelmia täydentävän aluekehittämisen kokonaisuuden, jonka varsinaisena liikevoimana ovat paikalliset toimijat (kunnat, seudulliset yhtymät, Leader-toimintaryhmät jne.).
 - Aluekehittäminen on välttämätöntä koko Suomen ja sen kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta.
- Aluekehittämisen perusteluna tulisi nähdä ”koko maan voimavarojen hyödyntäminen” eikä niinkään ”koko maan asuttuna pitäminen”.

On hyödynnettävä olemassa olevia kehittämisesursseja

- Nykyisessä julkistalouden tilanteessa olisi epärealistista esittää merkittäviä lisäyksiä tarkasteltavien politiikkalohkojen määrärahoihin.
- Sen sijaan näen tarpeelliseksi
 1. hyödyntää nykyistä paremmin EU:n rakenne- ja investointirahastoja,
 2. fokusoida entisestään poikkihallinnollista yhteistyötä muutamiin kansallisesti merkittäviin teemakokonaisuuksiin,
 3. turvata kuntien kehittämiskapasiteetti sekä
 4. hyödyntää nykyistä enemmän julkisen, yksityisen ja ns. kolmannen sektorin välistä yhteistyötä.

Selvitysmiehen peruslinjaus

- Suomi tarvitsee alueellisen kasvu- ja innovaatiopoliittisen kokonaisnäkemyksen, joka voi toimia kaupunki- ja maaseutupolitiikan yleisenä strategisena suunnannäyttäjänä.
- Nykyisenkaltaisen kaupunki-/maaseutujaon ylittäminen on tärkeää pantaessa täytäntöön esimerkiksi biotalouden ja digitalisaation kaltaisia kansallisia teemakokonaisuuksia ja –ohjelmia.
- Paikallisperustaisen kehittämisen onnistumisen kannalta tärkeää on edistää toiminnallisten aluekokonaisuuksien (päivittäisalueiden) tasolla tapahtuvaa kehittämistä.
- Paikallisperustaista aluekehittämistä on luontevaa koordinoida yhtenä kokonaisuutena keskushallinnossa valtionhallinnon nykyrakenteessa Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla. Myös metropolipolitiikka ja äkillisen rakennemuutoksen alueiden politiikka ovat osa tätä kokonaisuutta.

Edelleen saaristopolitiikkaa?

- Esityksessäni saaristopolitiikka on osa kaupunki- ja maaseutupolitiikan kokonaisuutta, vaikkakin suhteellisen itsenäisenä toimintana.
 - Vaikka palautteessa paikkaperustaisuutta yleisesti pidettiin hyvänä lähtökohtana, niin kolmen politiikanlohkon vahvaa hallinnollista koordinaatiota korostava esitykseni sai ristiriitaisen vastaanoton.
- Uuden välitason sijasta yritin koota aiemmin kolmijakoista kokonaisuutta yhteen!
- Näiden kolmen politiikkalohkon keskinäisten reviiritistelujen sijasta yhteisenä uhkana näen paikkasokean ajattelutavan, jossa kaikki aluepolitiikka nähdään järkevän politiikanteon esteenä.

Saaristopolitiikan uudistamistarpeita

- Hallinnollisten järjestelyjen sijasta työni kärkenä tulisi nähdä politiikan sisältöjen ja toimintatapojen uudistaminen.
- Myös saaristopolitiikan ohjelmatyö tulisi fokusoida nykyistä selkeämmin muutamiin keskeisiin kohteisiin. Sen alueellinen fokus on selkeästi merialueella ja Saimaan (laajasti Vuoksen vesistön) alueella.
- Vaikka paikalliset saavutettavuuskysymykset ovat edelleen keskeisessä osassa saaristopolitiikan ydintä, niin saaristoalueet voidaan nähdä nimenomaan tärkeänä kansallisena matkailun, luonnon- ja kulttuuriarvojen ja vapaa-ajanasutuksen voimavarana.
- Lisäksi saaristopolitiikan tärkeänä tehtävänä on jatkossakin ruotsinkielisen saaristokulttuurin vaaliminen.

Saaristopolitiikan uudistamistarpeita (2)

- Saaristopolitiikan uudistaminen edellyttää myös lainsäädännön uudistamista. Vaikka saariston kiinteä asutus on edelleen tärkeä osa saaristopolitiikkaa, on saariston kansallisen merkityksen vahvistamisessa otettava entistä keskeisemmäksi matkailun ja vapaa-ajanasutuksen näkökulma.
- Saaristoliikenteen hoitamisessa on tarkasteltava myös vahvemmin markkinaehtoisia ja paikallista elinvoimaa painottavia ratkaisumalleja.
- Ohjelmärahoituksessa saaristopolitiikan toteutus voisi kytkeytyä nykyistä vahvemmin maaseutuohjelmaan ja merialueella eurooppalaisiin ja pohjoismaisiin ohjelmiin.

Kiitos!

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

uef.fi